

Πολεοδομικές επεμβάσεις πάνω σε ιστορικούς ιστούς. Το παράδειγμα της Λάρισας

Στο σύντομο χρόνο που έχω στη διάθεσή μου θα προσπαθήσω να σκιαγραφήσω, όσο είναι δυνατόν, τις προτάσεις της έρευνας και τα πρώτα αποτελέσματα από την εφαρμογή των προτάσεων που αφορούν τον ιστορικό τομέα του κέντρου της Λάρισας. (Σχετικά με την ανάλυση αλλά και για περισσότερα στοιχεία βλέπε το ερευνητικό πρόγραμμα: Αναστασιάδης Α., Δημητριάδης Ε., Σταθακόπουλος Π. (επιστημ. υπεύθυνος) κ.ά.: "Πολεοδομική επέμβαση - εξυγίανση στο κέντρο της Λάρισας», Λάρισα 1989).

Η άναρχη, η έντονη και η απρογραμματίστη αστική ανάπτυξη που σημειώθηκε τα τελευταία χρόνια στη Λάρισα τροποποίησε το χαρακτήρα και τη μορφή της καταστρέφοντας τον αστικό ιστό της πόλης δημιουργώντας συγχρόνως σοβαρά και δυσεπίλυτα κυκλοφοριακά και πολεοδομικά προβλήματα. Βασικό αίτιο αυτών των προβλημάτων ήταν η ραγδαία και η συνεχής πληθυσμιακή αύξηση καθώς και η έλλειψη οποιασδήποτε πολεοδομικής και κυκλοφοριακής προετοιμασίας για να αντιμετωπίσει η πόλη τα νέα δεδομένα της δεκαετίας του '70, '80, '90. Σήμερα, διαπιστώνουμε το πόσο η ανάπτυξη αυτή ήταν μονόπλευρη σε βάρος των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτισμικών αξιών και ιδιαίτερα σε βάρος του δημότη, του δομημένου περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής.

Ο Δήμος στα πλαίσια της υποβάθμισης της ποιότητας ζωής και περιβάλλοντος, της αξιοποίησης και ένταξης πιο οργανικά και λειτουργικά του ιστορικού τομέα, αλλά και γενικότερα προς την κατεύθυνση της εξυγίανσης και αναβάθμισης του κέντρου και της προσαρμογής της πόλης στο 2000, αποφάσισε να επέμβει με την πολεοδομική ανασυγκρότηση-αναβάθμιση του ιστορικού τομέα της πόλης.

Στόχος της επέμβασης ήταν:

α. Η αναβάθμιση και αξιοποίηση του παλιού ιστορικού τμήματος της πόλης της Λάρισας -της περιοχής Φρουρίου- η ενοποίησή του με το σημερινό κέντρο της πόλης μιάς και αποτελεί και ιστορικά αναπόσπαστο τμήμα αυτού.

β. Η δυνατότητα οργάνωσης-ένταξης στο αστικό περιβάλλον της πόλης του ιστορικού τομέα της πόλης με την αποκάλυψη και αποκατάσταση του αρχαίου θεάτρου,

* Σταθακόπουλος Πάνος, Αρχιτέκτων - Πολεοδόμος.

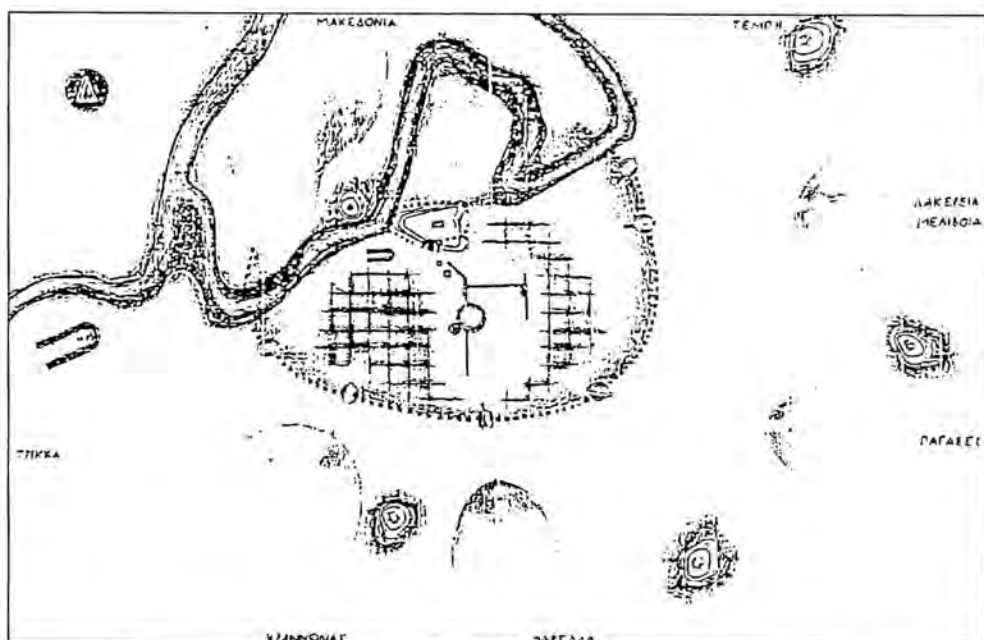
δυναμικότητας 10.000 θέσεων, εξ ίσου σημαντικό με το θέατρο της Επιδαύρου, με την αξιοποίηση και την ένταξη του αρχαιολογικού χώρου στον αστικό ιστό καθώς και με την απομάκρυνση της λαχαναγοράς από τον ιστορικό αυτό τομέα.

γ. Η δημιουργία πεζοδρόμων, έτσι ώστε να αποτελεί ένα πλέγμα μέσα στο οποίο θα εντάσσονται διάφορες κοινωνικές, πολιτιστικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες. Το πλέγμα θα συνδέει τον ιστορικό τομέα της πόλης με το σημερινό εμπορικό κέντρο, τους αρχαιολογικούς χώρους και με τις βασικές λειτουργίες της πόλης.

Συνοπτική ιστορική και πολεοδομική εξέλιξη του κέντρου και της πόλης

Ο πρώτος οικισμός στη θέση της σημερινής Λάρισας ανάγεται στη νεολιθική εποχή και βρισκόταν στο λόφο του Αγίου Αχιλλείου. Η Λάρισα χτίστηκε από το γιό του Πελασγού που ονομαζόταν Λάρισος, και άρχισε να ακμάζει από τον 8ο αι. π.Χ. Από τότε μέχρι και σήμερα η ιστορία της πόλης δεν παρουσιάζει κανένα κενό, αντίθετα η ζωή είναι συνεχής και όσο περνούν οι αιώνες εντονότερη (Δημητριάδης Ε., 1988, Χάρτης 1).

Ο πρώτος πυρήνας της Λάρισας αναπτύχθηκε νότια του Πηνειού και γύρω από την αρχαία Ακρόπολη (σημερινό φρούριο). Η πόλη σιγά-σιγά επεκτάθηκε προς νότο ημικυκλικά. Στα κλασικά χρόνια ο οικισμός είχε πάρει τη μορφή πόλης που συνέχιζε να απλώνεται γύρω από το λόφο του Αγ. Αχιλλείου, ενώ ο λόφος είχε γίνει

Χάρτης 1. Αρχαία Λάρισα: Ο Πηνειός, το Φρούριο, η Τάφος με τις εξόδους εκτός πόλης.

ακρόπολη, σύμφωνα με τα κλασικά πρότυπα μιας πόλης. Πάνω στην ακρόπολη υπήρχε ο ναός της Πολιάδος Αθηνάς, επίσης υπήρχε θέατρο, αγορά, ο ναός του Κερδώου Απόλλωνα, ένα δεύτερο πιο μικρό θέατρο εξ ίσου σημαντικό και ίσως και άλλα σημαντικά κτίρια και χώροι.

Προς το τέλος της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας η Λάρισα είχε λίγο πληθυσμό, ενώ η κατάληψή της από τους Τούρκους το 1393, υποχρέωσε μεγάλο μέρος του πληθυσμού αυτού να καταφύγει στα όρη. Στην εποχή της τουρκοκρατίας η πόλη αναπτύχθηκε σε εμπορικό και γεωργικό κέντρο, ενώ από το 1770 μέχρι την απελευθέρωσή της ήταν έδρα της Διοίκησης Θεσσαλίας με 30-40 χιλιάδες κατοίκους, από τους οποίους οι 8.000 ήταν Χριστιανοί. Κατά την τουρκοκρατία ο λόφος του Αγ. Αχιλλείου είχε χάσει τη στρατηγική σημασία του, ενώ εξακολουθούσε να είναι τόπος λατρείας των Ελλήνων αλλά και των Τούρκων. Νότια του λόφου επεκτεινόταν το κέντρο της πόλης με τις κατοικίες των Τούρκων, ενώ οι χριστιανικές συνοικίες ήταν 6, από τις οποίες οι 5 χωροθετούνται στη δεξιά όχθη του Πηνειού και γύρω από τις τουρκικές συνοικίες, ενώ η άλλη μια συνοικία, στην αριστερή όχθη.

Το 1881 η Λάρισα ξαναέγινε ελληνική και είχε τότε 14.821 κατοίκους. Μετά την απελευθέρωσή της εμφανίστηκαν πολλά προβλήματα οικονομικής, θεσμικής, πολεοδομικής φύσης. Τους χαμηλούς ρυθμούς ανάκαμψης επιδείνωσαν η μεγάλη πυρκαγιά του 1882 και οι πλημμύρες του 1884 που κατέστρεψαν το κέντρο.

Το 1882 εκπονείται το 1ο σχέδιο πόλης της Λάρισας, το οποίο δυστυχώς παρέμεινε αναλλοίωτο μέχρι το 1946 (*Χάρτης 2*).

Η εισροή των προσφύγων ιδιαίτερα μετά τη Μικρασιατική καταστροφή, έπαιξε μεγάλο ρόλο στη ραγδαία αύξηση του πληθυσμού της πόλης. Η θέση της Λάρισας στο κέντρο μιας μεγάλης γεωργικής περιοχής, η ύπαρξη αξιόλογης βιομηχανίας, σε συνδυασμό με τις ευκολίες που προσφέρει η τοποθεσία από άποψη συγκοινωνιών, κάνουν τη Λάρισα εμπορικό κέντρο πρώτου μεγέθους και κέντρο συγκέντρωσης υπηρεσιών.

Μέχρι το 1940 η πόλη αναπτύχθηκε μέσα στην περιμετρική οχυρωματική τάφρο (*σημερινή οδό ηρώων Πολυτεχνείου*). Στην εποχή του μεσοπολέμου η πόλη εξακολουθεί να ορίζεται από το ποτάμι, τα τείχη και την περιμετρική οχυρωματική τάφρο.

Μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο παρατηρείται μια εισροή εσωτερικών μεταναστών, η οποία είχε ως επακόλουθο τη γρήγορη επέκταση της πόλης και τη δημιουργία νέων συνοικιών ακτινωτά και κατά μήκος των κύριων οδικών αρτηριών, που την συνδέουν με την περιφέρειά της.

Η επιφάνεια της πόλης διπλασιάστηκε κατά την τελευταία εικοσαετία, λόγω των επεκτάσεων αυτών, που έγιναν τυχαία και ανοργάνωτα σε περιοχές εκτός σχεδίου. Είναι χαρακτηριστικό ότι στα μέσα της δεκαετίας του '70, το 60% της επιφανείας που κάλυπτε το σύνολο των οικιστικών περιοχών της πόλης, προερχόταν από αυθαίρετη δόμηση (*700 από τα 1200 Ha*). Όλες αυτές οι περιοχές εντάχθηκαν στο σχέδιο πόλης το 1976 ως το 1979 (*Εταιρία Μελετών Περιβάλλοντος, 1984, 4*).

Γενικά, θα μπορούσε να πει κανείς για τη Λάρισα, το πρόβλημα δεν είναι η ένταξη περιοχών στο σχέδιο όσο η αναθέωση του συγκεκριμένου σχεδίου της. Και

Χάρτης 2. Τοπογραφικό σχέδιο της Λάρισας.
(δημοσιευμένο από τον Ε. Φαρμακίδη, Η Λάρισα, Βόλος 1926).

αυτό γιατί κατά τα έτη 1976 και 1979 έγιναν μεγάλες επεκτάσεις συνολικής επιφάνειας 736 Ha σε πυκνοδομημένες αυθαίρετες περιοχές. Ο ρυθμός της αυθαίρετης δόμησης πάνω στις εκτάσεις αυτές που μπήκαν στο σχέδιο και μέχρι αυτό να εφαρμοσθεί ήταν τόσο υψηλός, με αποτέλεσμα, από την πρώτη στιγμή, το νέο σχέδιο να είναι ανεφάρμοστο.

Στα πλαίσια επανασχεδιασμού του οικισμού 1982-84, το ΓΠΣ εντοπίζει βασικά προβλήματα και προτείνει γενικώτερες λύσεις για τον αστικό χώρο. Ακολουθώντας τις αρχές του ΓΠΣ, η επακολουθήσασα χαμηλότερου βαθμού σχεδιασμού πολεοδομική μελέτη επέκταση-αναθεώρηση (Π.Μ.Ε.Α.) θέτει πρόσθετα τους εξής κύριους σκοπούς σε αστικό επίπεδο (Εταιρία Μελετών Περιβάλλοντος, 1987):

-κατάργηση της διχοτομίας μεταξύ "αστικού κέντρου" και της περιφέρειάς του.

-κατάργηση και αναμόρφωση των εξειδικευμένων τμημάτων του οικισμού, ως και των μεταξύ τους υφιστάμενων "στεγανών".

-διατήρηση του ιστορικού τομέα σε μια εξειδικευμένη μορφή.

Για το αστικό κέντρο της πόλης η Π.Μ.Ε.Α. προτείνει την αύξηση της κατοικίας, την αναδιοργάνωση και επαναπροσδιορισμό των χρήσεων, την κατάργηση της διαμπερούς κυκλοφορίας και την ενίσχυση των μέσων μαζικής μεταφοράς με παράλληλη δημιουργία πεζοδρόμων. Σχετικά με την περιοχή του Φρουρίου η Π.Μ.Ε.Α. προτείνει απομάκρυνση του χονδρεμπορίου και της λαχαναγοράς και ενσωμάτωση της περιοχής με το εμπορικό κέντρο της πόλης. Δίνει δύο νέες δυνατότητες ανάπτυξης στην περιοχή Φρουρίου, που τη χαρακτηρίζει και περιοχή κοινωνικών δραστηριοτήτων σε επίπεδο πόλης και ως "περιοχή ειδικής μελέτης" (*Εταιρία Μελετών Περιβάλλοντος, 1987*).

Το φυσικό τοπίο της πόλης καθορίζεται διαχρονικά από τη σχέση: Πηνειός - λόφος Φρουρίου - πόλη. Αυτή η σχέση πρέπει να ενδυναμωθεί και να τονιστεί. Τέλος, σημειακές παρεμβάσεις θα πρέπει να γίνουν στον υφιστάμενο ιστό για να προβληθούν και να συσχετιστούν μοναδικά μνημεία ή μνημειακά σύνολα (π.χ. *αρχαίο θέατρο, τεμένη κ.τ.λ.*), μέσα στα όρια του ιστορικού πυρήνα της πόλης. Η σύγχρονη επίλυση πολεοδομικών αναγκών πρέπει να προσανατολίζεται στην ανάδειξη της ιστορικής ταυτότητας της πόλης και της ενδυνάμωσης της ιστορικής μνήμης των κατοίκων της (*Δημητριάδης Ε., 1988, Χάρτης 1*).

Σ' αυτό το πλαίσιο λοιπόν έγινε και η παρέμβαση της ομάδας μας, στον επανασχεδιασμό του ιστορικού πυρήνα της Λάρισας με ανάθεση της έρευνας στα 1989 από γραφείο Προγραμματισμού του Δήμου (*Σταθακόπουλος Π., κ.ά. 1989*).

Οι οδηγίες της δημοτικής αρχής ήταν να δοθεί έμφαση στις προτάσεις που αποφεύγουν το κοινωνικό κόστος και είναι άμεσα εφαρμόσιμες. Θα ακολουθούσαν σε φάσεις, πολεοδομικές επεμβάσεις αρχίζοντας βαθμιαία από τις ευκολότερα εφαρμόσιμες προτάσεις. Πρωταρχικός σκοπός τέθηκε η ανασυγκρότηση της χαμένης ιστορικής φυσιογνωμίας και η αποκατάσταση της συλλογικής ιστορικής μνήμης για την χωρική αστική ταυτότητα του οικισμού. Αυτή η προσπάθεια αναβάθμισης του ιστορικού πυρήνα γίνεται στο πλαίσιο της υπάρχουσας σχετικά ισχνής πολεοδομικής νομοθεσίας και άλλων νεώτερων πολεοδομικών εργαλείων και μηχανισμών.

* * *

Από τη σύντομη αυτή ιστορική και πολεοδομική ανάλυση τεκμηριώνεται και ο σύγχρονος χαρακτήρας της πόλης που μας παρέχει διαχρονικά ένα εμπορικό, συγκοινωνιακό και στρατιωτικό (*διοικητικό*) κέντρο. Τα χαρακτηριστικά αυτά αναλυόμενα δίνουν μια σειρά παραμέτρων που επηρεάζουν το σχεδιασμό του χώρου, πέραν των κοινωνικών επιπτώσεών τους.

Για ιστορικούς, και όχι μόνο γι' αυτούς τους λόγους, η πόλη οργανώθηκε με μια ακτινωτή διάταξη χρήσεων γης με πυρήνα το ιστορικό κέντρο του οικισμού. Ειδικότερα δημιουργήθηκαν γραμμικές αναπτύξεις βιομηχανικών και βιοτεχνικών εγκαταστάσεων κατά μήκος των κύριων εξωτερικών οδικών αξόνων του οικισμού προς

τα μεγαλύτερα αστικά κέντρα αλλά και τις γειτονικές κοινότητες καθώς και την ενδοχώρα του νομού (π.χ. προς Θεσσαλονίκη, Βόλο, Φάρσαλα κ.τ.λ.). Ακολούθησε η ανάπτυξη ζωνών κατοικίας εκτός σχεδίου και αυτή κατά μήκος των βασικών εξωτερικών οδικών αρτηριών συνεπακολουθούμενη από επέκταση γραμμικών κέντρων εμπορίου και υπηρεσιών για την εξυπηρέτησή της.

Δυστυχώς, οι δεκαετίες από το 1950 και μετά και η πρωτοφανής μανία ανοικοδόμησης, σε συνδυασμό με το μεταπολεμικό φαινόμενο της αστυφιλίας, έγιναν αιτία να καταστραφούν πολλά αξιόλογα κτίσματα, που υπήρχαν κυρίως στο σημερινό κέντρο της πόλης: δείγματα διαφόρων εποχών και τεχνοτροπιών, που, όπως συμβαίνει σχεδόν πάντα στην Ελλάδα, η αξία τους αναγνωρίστηκε μετά την κατεδάφισή τους χάρη σε κάποιες σωζόμενες φωτογραφίες, που έχουμε σήμερα στα χέρια μας ως ενοχοποιητικά στοιχεία κάποιων θάναυτων ενεργειών.

Η διαδικασία αντικατάστασης των μονόροφων και δώροφων κτιρίων με πολυκατοικίες, ήταν πολύ έντονη κατά τις δεκαετίες '60 και '70, με αποτέλεσμα σήμερα να έχει απομείνει μόνο το 10% των κτιρίων που είχαν κτιστεί μέχρι το 1950, και να έχουν εξαφανιστεί αξιόλογα αρχιτεκτονικά μεταπολεμικά κτίσματα (Ζαφειρόπουλος, κ.ά., 1985).

Η πολυετομική επέμβαση στη Λάρισα αποτελείται από τρεις σημειακές επεμβάσεις, ήπιας και μερικής μορφής, διαχρονικά, οργανικά και λειτουργικά συνδεδεμένες μεταξύ τους.

Προτάσεις

Η πρώτη σημειακή επέμβαση, περιοχή Φρουρίου. Αποτελείτο από τρία μέρη και συνίστατο στην

- α. Απομάκρυνση της Λαχαναγοράς και εξυγίανση του χώρου.
- β. Αξιοποίηση του αρχαιολογικού χώρου και ένταξή του στον ιστό της πόλης σε συνδυασμό με το πάρκο του Αγίου Αχιλλείου (Σχέδιο 3).
  - αποκάλυψη και αποκατάσταση του αρχαίου θεάτρου (Σχέδιο 6).
  - αποκατάσταση του Μπεζεστένι -αρχαίας αγοράς- στην αρχική του μορφή και μετατροπή του σε μεταβυζαντινό μουσείο.
  - διατήρηση των παλιών κτισμάτων και διαμόρφωσή τους σε χώρο εκθεσιακό και εργαστήριο αποκατάστασης των αρχαίων.
- γ. Διατηρείται η κατοικία ως βασική χρήση και δίνουμε νέες χρήσεις, κυρίως πολιτιστικές και κοινωνικές, σε ορισμένα ισόγεια κτίσματα. Η περιοχή και τα Ο.Τ. χαρακτηρίζονται με ειδικούς κανονιστικούς όρους δόμησης. Χαρακτηρισμός κάθε Ο.Τ.
  - επιλεκτική αποκατάσταση των προσόψεων.
  - αρχιτεκτονικές προσεγγίσεις για την ανάλογη αντιμετώπιση του αστικού εξοπλισμού στο ιστορικό τμήμα - φωτιστικά, καθιστικά, βρύσες, κιόσκια χώρων, γλυπτών, υγρά στοιχεία, κ.τ.λ.
  - δημιουργία χώρων εικαστικών τεχνών, γκαλερί, βιβλιοπωλεία, εκθέσεις κ.τ.λ.
  - προστασία της φυσικής και κοινωνικής δομής.

- αξιολόγηση των ακάλυπτων χώρων και διαμόρφωσή τους.
- βελτίωση συνθηκών υγιεινής.

Η κύρια βαρύτητα δίνεται στην ανάδειξη της διασωζόμενης, ακόμα, πολιτιστικής κληρονομιάς του ιστορικού πυρήνα. Δημιουργείται το "αρχαιολογικό πάρκο", που περιλαμβάνει το χώρο της παλαιοχριστιανικής του φρουρίου, το Αρχαίο Θέατρο, (Σχέδιο 6 και εφημερίδες: Το Βήμα 03.05.92 και Ελευθεροτυπία 20.06.92) και το οθωμανικό Μπεζεστένι. Ο καθένας από τους παραπάνω ιστορικούς τόπους, προβάλλεται και λειτουργεί ως αναπόσπαστο τμήμα του συνόλου, ενώ παράλληλα αναδεικνύει και ολοκληρώνει το σύνολο της περιοχής Φρουρίου. Συγκεκριμένα, προτείνεται η αποκάλυψη και επαναλειτουργία του Αρχαίου Θεάτρου και σχεδιάζεται η σύνδεσή του με όλους τους γύρω χώρους που προαναφέρθηκαν (Σταθακόπουλος, 1983, 58, 62).

Στη γύρω περιοχή δημιουργείται ένα πλέγμα υπαίθριων χώρων σε συνδυασμό με ένα σύνολο από δραστηριότητες (πολιτιστικές, αναψυχής, κοινωνικές κ.τ.λ.). Παράλληλα, γίνεται μελέτη αξιοποίησης των παλαιών φούρνων. Τέλος, με τον επανασχεδιασμό του πάρκου στον Άγιο Αχίλλειο και με την πλαισίωση όλου του Λόφου με αστικό και κοινωνικό εξοπλισμό σε συνάρτηση με τις υπόλοιπες πολιτιστικές δραστηριότητες, προβάλλεται ο ρόλος της περιοχής που αποτελεί το μεταβατικό κόμβο προς το ποτάμι, το Αλκαζάρ και το Άλσος (Σχέδιο 5).

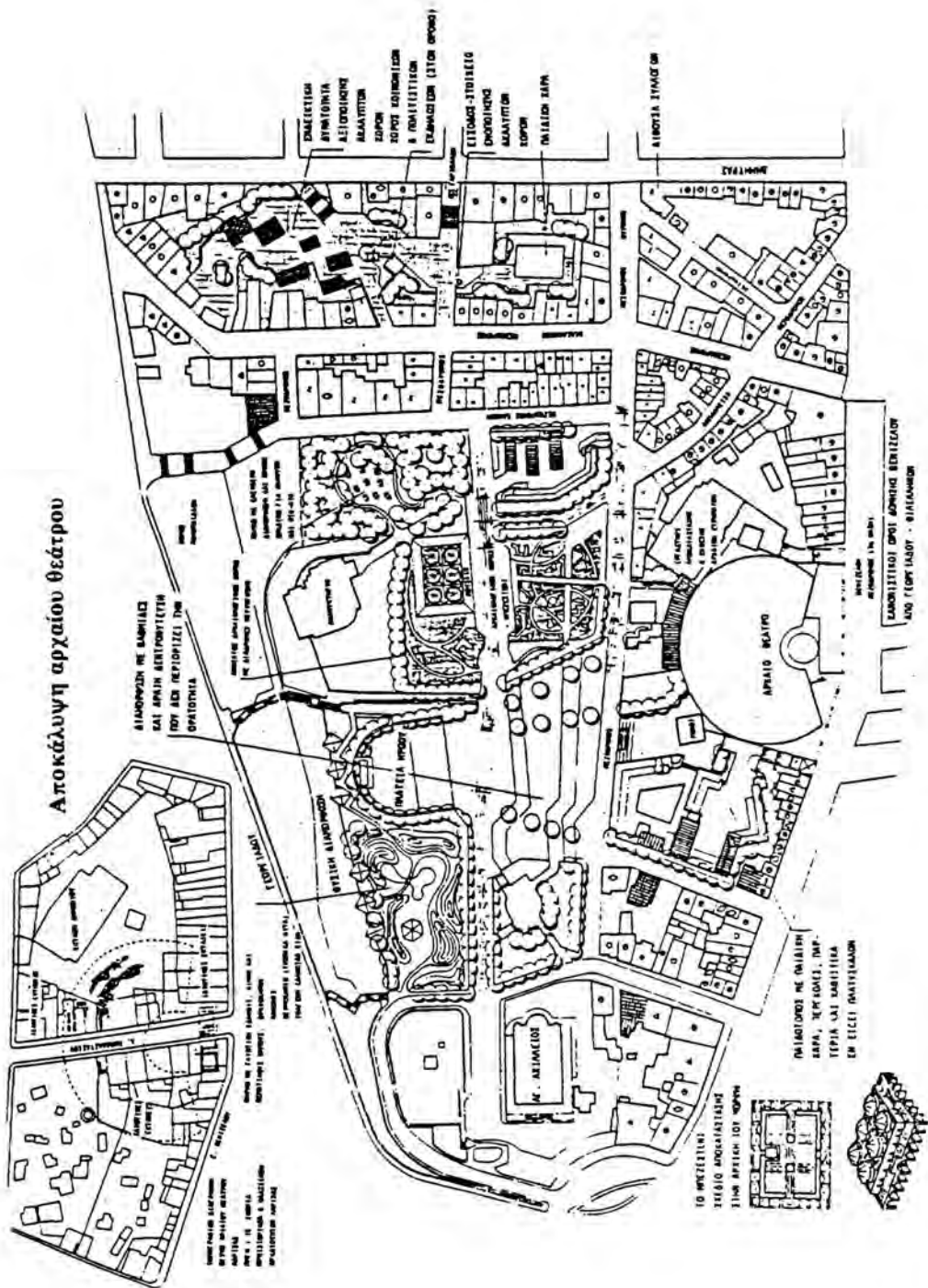
Σε ό,τι αφορά τώρα την περιοχή της λαχαναγοράς, οι βασικοί στόχοι της πολεοδομικής επέμβασης συνοψίζονται στα παρακάτω:

Μεταστέγαση της Λαχαναγοράς και αναδιάρθρωση των χρήσεων στα κενά που θα προκύψουν. Αναφορικά με το πρόβλημα της μεταφοράς και του χώρου όπου θα χωροθετηθεί η νέα Λαχαναγορά, οι προτάσεις της ερευνητικής ομάδας ταυτίζονται με τις προτάσεις του ΓΠΣ (Σχέδιο 3).

Με την απομάκρυνση των λειτουργιών του χονδρεμπορίου, απελευθερώνονται 4.250 τ.μ. Με τον τρόπο αυτό, εκτός του ότι αποσυμφορείται η περιοχή, προκύπτουν πολλοί κενοί ωφέλιμοι χώροι, οι οποίοι προτείνεται να φιλοξενήσουν χρήσεις, η απουσία των οποίων είναι ιδιαίτερα αισθητή στις γύρω γειτονιές, όπως χώροι πολιτιστικών δραστηριοτήτων και αναψυχής, μονάδες λιανικού εμπορίου (καθημερινό, ευκαιριακό, σπάνιο). Επίσης, καθιερώνονται χρήσεις που σχετίζονται με την ιστορικότητα της περιοχής, όπως εκθεσιακοί χώροι, βιβλιοπωλεία, ειδικά καταστήματα κ.τ.λ. Οι προτάσεις γίνονται ανά κτίσμα και υιοθετούνται κανονιστικοί όροι δόμησης με βάση το Ν. 947.

Σχετικά με το κτιριακό δυναμικό της περιοχής και την τυπολογία του, διατυπώνεται και θεσμοθετείται ενιαία πολεοδομική και αισθητική αντιμετώπιση των κελυφών, με γνώμονα το σεβασμό στον περιβάλλοντα αστικό χώρο και πιο συγκεκριμένα, στο ειδικό ιστορικό του βάρος και στη μορφολογία του.

Με τον τρόπο αυτό, προτείνονται επεμβάσεις αντικατάστασης των όψεων ορισμένων κτιρίων, με ταυτόχρονη χρωματική μελέτη και καθιερώνονται ειδικές προδιαγραφές σε ό,τι αφορά στην αισθητική των εμπορικών και λοιπών μονάδων που θα λειτουργήσουν, αλλά και που ήδη λειτουργούν. Παράλληλα, διατηρούνται οι πε-

Σχέδιο 3. Γενική πολεοδομική πρόταση: Αναβάθμιση και εξυμάνιση του παλιού κέντρου της Λάρισας.

ριοριστικοί όροι δόμησης και καθιερώνεται σταθερός συντελεστής δόμησης 1 για όλη την περιοχή.

Γίνεται ρύθμιση του κυκλοφοριακού και προτείνεται συγκεκριμένο δίκτυο πεζοδρομήσεων. Ειδικότερα, το δίκτυο αυτό στοχεύει στην αναβάθμιση του δομημένου περιβάλλοντος, διασυνδέοντας τις περιοχές κατοικίας με τους μεγάλους ελεύθερους χώρους πρασίνου, δηλ. το προτεινόμενο πάρκο του Αγίου Αχιλλείου, το Φρούριο, το Αλκαζάρ, τον Πηνεϊό, τον "αρχαιολογικό περίπατο", καθώς και με το υφιστάμενο εμπορικό κέντρο του οικισμού, νοτιότερα απ' την οδό Βενιζέλου, σε συνδυασμό με τη μελέτη και τις προτάσεις πεζοδρομήσεων που αναλύονται παρακάτω.

Δεύτερη σημειακή επέμβαση. Κέντρο:

Δημιουργία πλέγματος πεζοδρόμων (Σχέδιο 4). Πεζοδρομήσεις α, β και γ φάσης, σύνδεση με την περιοχή Φρουρίου. Ειδική διαμόρφωση πεζοδρόμων και χώρων. Καθιέρωση δακτυλίων και νέες ρυθμίσεις κυκλοφορίας - στάθμευσης.

Σε ένα μικρό αστικό κέντρο, το σύνολο σχεδόν των ενδοαστικών μετακινήσεων του πληθυσμού είναι εφικτό να καλύπτεται με τα πόδια, από τη στιγμή που έχουν εξασφαλιστεί οι κατάλληλες ελκυστικές πορείες, στα πλαίσια μιας ευρύτερης πολεοδομικής μελέτης.

Μια πρώτη προϋπόθεση για τη μελέτη πεζοδρόμησης είναι ότι η γενική διάρθρωση του πλέγματος πεζοδρόμων, πρέπει οπωσδήποτε να εντάσσεται στα ρυθμιστικά και πολεοδομικά σχέδια της περιοχής. Δεύτερη προϋπόθεση είναι ότι οι κάτοικοι και οι διάφοροι φορείς πρέπει να συμβάλλουν και αυτοί στις επιλογές που θ' ακολουθήσουν, αφού προηγηθεί μια σωστή ενημέρωση.

Τέλος, ως τρίτη προϋπόθεση θεωρούμε το σαφή καθορισμό της περιοχής μελέτης και την αξιολόγηση των βασικότερων οικιστικών προβλημάτων της.

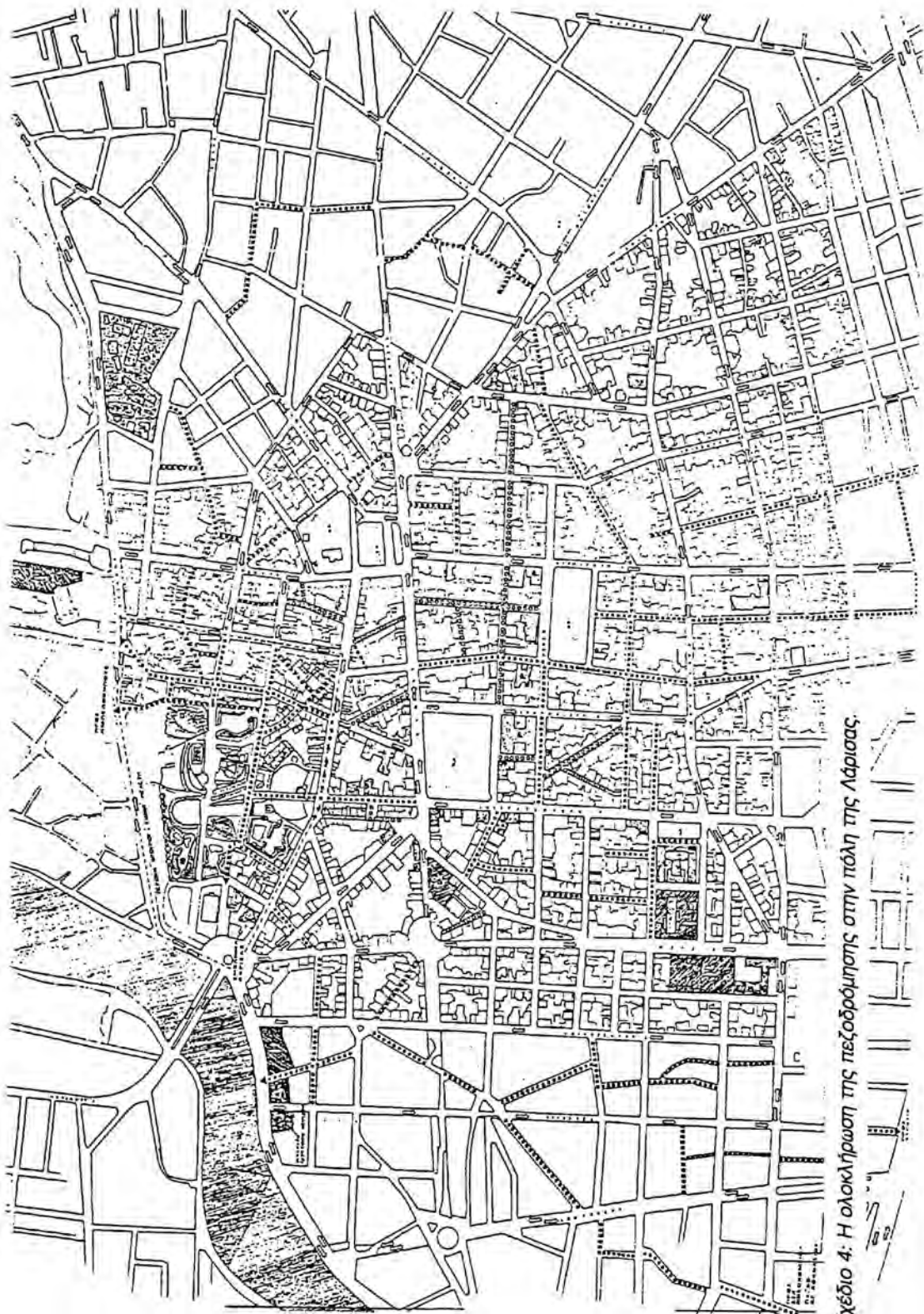
Η ερευνητική ομάδα κατέληξε σ' ένα πλαίσιο πρότασης, το οποίο ονόμασε "πλέγμα" (Σχέδιο 5).

Στο πλέγμα αυτό, σε πρώτη φάση, καθορίστηκαν οι βασικοί άξονες: πολιτιστικός, εμπορικός, διοικητικός, αθλητικός και στη συνέχεια, συγκεκριμενοποιήθηκαν οι οδοί που πεζοδρομούνται. Το πλέγμα είναι σε θέση να παίξει εξ ίσου πρωταρχικό ρόλο με το ευρύτερο οδικό δίκτυο.

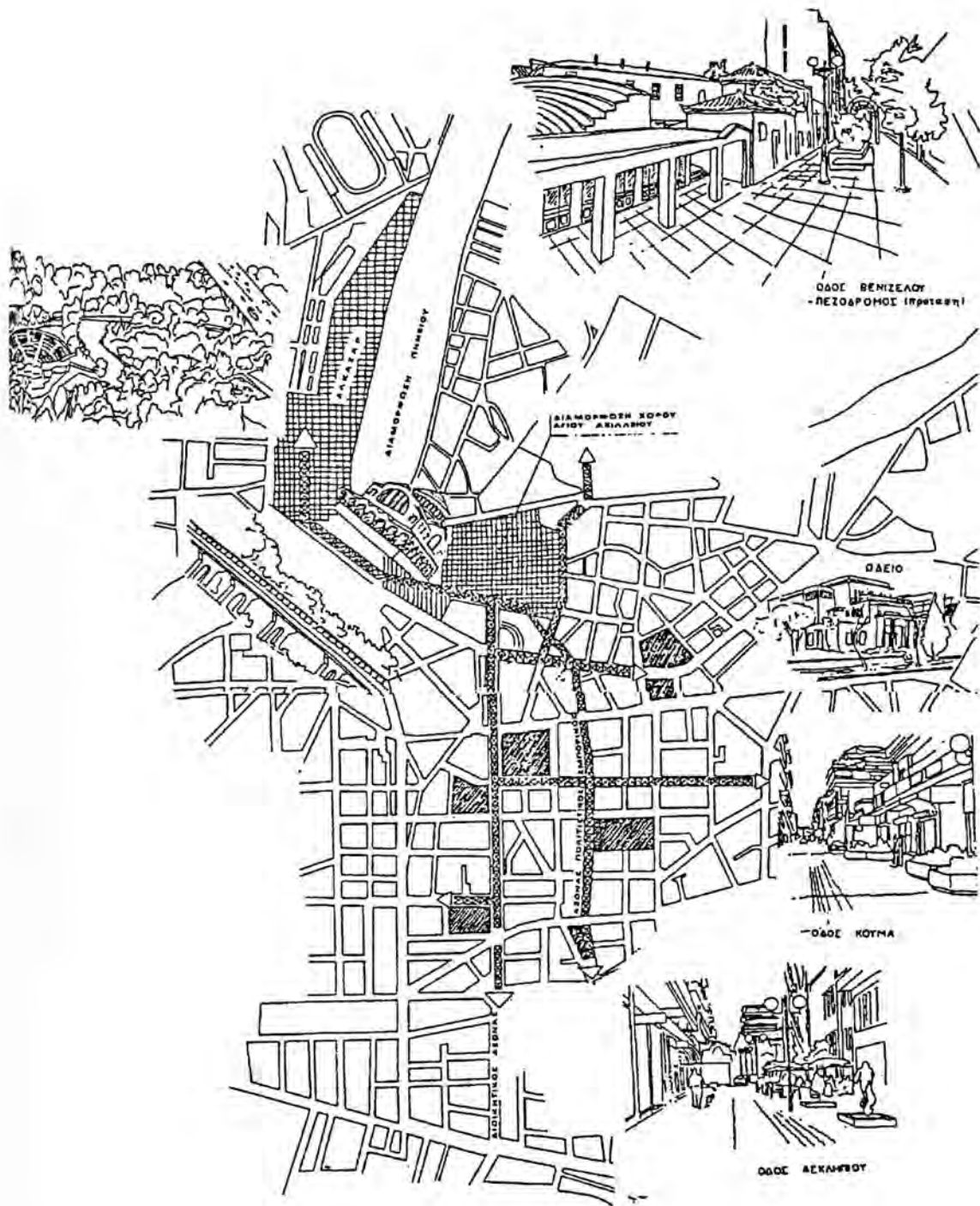
Τα δύο οικοσυστήματα μελετώνται παράλληλα και σε συνδυασμό, χωρίς να αποκλείεται να έχουν κοινά σημεία, αλλά και μια αυτοτέλεια που θα τους εξασφαλίζει ομαλή λειτουργία. Παράλληλα, το πλέγμα πεζοδρόμων είναι δυνατό και πρέπει να συνδυαστεί με τις υπόλοιπες εγκαταστάσεις και τα δίκτυα μέσα στην πόλη (δίκτυα πρασίνου, πλατείες, σχολεία, άξονες κίνησης κ.τ.λ.).

Η επιλογή των δρόμων για τη δημιουργία του πλέγματος πεζοδρόμων προέκυψε μετά από συγκεκριμένη μελέτη και τη συνεργασία που είχε η ομάδα του ερευνητικού προγράμματος με την ομάδα κυκλοφοριακού.

Το προτεινόμενο πλέγμα πεζοδρόμων συνδέει δύο βασικούς πόλους ανάπτυξης του οικισμού, την "κουλουρά" και το "εμπόριο", γι' αυτό και ιεραρχείται με κάποιους άξονες-πεζοδρόμους που φορτίζουν σημασιολογικά, αλλά και λειτουργικά, σύμφωνα με το νέο αυτό καθορισμό (Αναστασιάδης, Α., κ.ά., 1989, Σχέδιο 4).

Σχέδιο 4: Η ολοκλήρωση της πεζοδρόμησης στην πόλη της Λάρισσας.

Σχέδιο 5: Πλέγμα πεζοδρόμων: διοικητικός και πολιτιστικός άξονας.

ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΑΡΧΑΙΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ ΛΑΡΙΣΗΣ ΚΛ.1:50
ΥΠΟΜΝΗΜΑ
ΜΕ ΣΥΝΕΧΕΙΣ ΓΡΑΜΜΕΣ ΣΗΜΕΙΩΝΟΝΤΑΙ ΤΑ ΑΠΟΚΑΛΥΦΘΕΝΤΑ ΤΜΗΜΑΤΑ
ΙΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ ΛΑΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΜΕ ΔΙΑΚΕΚΟΜΜΕΝΕΣ Η ΕΙΚΑΖΟΜΕΝΗ
ΕΚΤΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΘΕΑΤΡΟΥ

- Α) τμήμα του προσκηνίου (παλαιά άπαλλοτριώση).
- Β) οικόπεδον Α/φών Άγραφιώτη (δυτικόν πέρας τής σκηνής).
- Γ) γωνιακή οικοδομή ιδιοκτησίας Ζαραμπούκα, Άμπαριάν, Πράντζου.
- Δ) οικοδομή Ήλια και Αικατερίνης Γκαράνη (τμήμα του κοίλου).
- Ε) χώρος στρατιωτικών άρτοποιείων (τμήμα του κοίλου).
- Ζ) Δημοτικόν πάρκον

ΛΑΡΙΣΑ . 1-2-1978

Σχέδιο 6: Τοπογραφικό σχέδιο της περιοχής του αρχαίου θεάτρου. Με διακεκομμένες γραμμές σημειώνεται η έκταση του θεάτρου και με συμπαγείς, τα τμήματα που έχουν αποκαλυφθεί (Κ. Γαλλής, Η Λάρισα αποκαλύπτει τον αρχαίο κόσμο της, «Πολιτεία», Δεκέμβριος 1982, σελ. 61).

Το εμπορικό κέντρο οργανώνεται γύρω από τους νέους βασικούς άξονες-πεζοδρόμους: Η οδός Παπαναστασίου ορίζεται ως διοικητικός άξονας (Δημαρχείο, Νομαρχία, κ.τ.λ.), η οδός Ρούζβελτ ορίζεται ως εμπορικο-πολιτιστικός άξονας, η οδός Κούμα παραμένει βασικός εμπορικός δρόμος-άξονας (Σχέδιο 4).

Με τις νέες οδούς-άξονες Παπαναστασίου και Ρούζβελτ, συνδέονται οργανικά το νότιο περιαστικό πράσινο (*Μεζούρλου*) και η περιοχή του νέου Πανεπιστημίου, με τη βόρεια κεντρική περιοχή περιβαλλοντικής κουλτούρας και αναψυχής μέσω του εμπορικού τμήματος του οικισμού, δηλ. οργανώνεται ο ευρύτερος αστικός χώρος του οικισμού γύρω από το δίπολο (*κουλτούρα/περιβάλλον-εμπόριο*).

Αρχές ή σκοποί οργάνωσης του δικτύου πεζοδρόμων

α. Η γενική διάρθρωση του δικτύου των πεζοδρόμων εντάσσεται στη λογική των ρυθμιστικών και πολεοδομικών σχεδίων της περιοχής.

β. Η εφαρμογή του δικτύου των πεζοδρόμων γίνεται τμηματικά, ούτως ώστε να κριθεί η εφαρμοστικότητα του, παράλληλα και με την αξιολόγηση των βασικότερων οικιστικών προβλημάτων της περιοχής.

γ. Οι κάτοικοι και οι φορείς της πόλης πρέπει να συμβάλλουν στις σωστές επιλογές που θα προταθούν, γι' αυτό προηγήθηκε μια σωστή ενημέρωσή τους.

Ειδικότεροι στόχοι που συνδέονται αρμονικά με τους σκοπούς της επέμβασης είναι οι εξής

α. Ανάλυση του υπάρχοντος οδικού δικτύου, καθορισμός ιεράρχησης και ρύθμισης της κυκλοφορίας, σε συνάρτηση με το προτεινόμενο δίκτυο πεζοδρόμων. Αυτό έγινε σε συνεργασία με παράλληλη μελέτη κυκλοφορίας από άλλη ομάδα κυκλοφοριακού σχεδιασμού (*Φραντζεσκάκης, Γ., κ.α. 1990*).

β. Μείωση της κυκλοφοριακής συμφόρησης και της περιβαλλοντικής ρύπανσης στο κέντρο του οικισμού.

γ. Αποθάρρυνση της χρησιμοποίησης του αυτοκινήτου στο κέντρο της πόλης. Το σύνολο των ενδοαστικών μετακινήσεων μπορεί να καλύπτεται με τα πόδια (*πεζή*), εφόσον έχουν εξασφαλιστεί οι κατάλληλες ελκυστικές πορείες. Θα χρησιμοποιούνται οχήματα του δήμου για άτομα με ειδικές ανάγκες ή άλλα με ειδικά προβλήματα (*π.χ. άτομα τρίτης ηλικίας, μικρά παιδιά κ.τ.λ.*).

δ. Το πρόγραμμα εφαρμογής της πεζοδρόμησης άρχισε τμηματικά ως ακολούθως: πεζοδρομήθηκαν ήδη (1990) οι βασικοί οδοί Ρούζβελτ (*εμπορικο-πολιτιστικός άξονας*) και Κούμα (*εμπορικός άξονας*), καθώς και μερικές άλλες οδοί μικρότερης σημασίας.

Σε άμεση επαφή με το δίκτυο πεζοδρόμησης σχεδιάστηκαν χώροι στάθμευσης, οι οποίοι αντικαθιστούν τις θέσεις παρκαρίσματος που χάνονται εξ αιτίας των πεζοδρομήσεων. Μέσα στο 1993 πεζοδρομείται η περιοχή του φρουρίου. Αποκαθίσταται το αρχαίο θέατρο και δημιουργείται το "*αρχαιολογικό πάρκο*" με την περιβαλλοντική αναβάθμιση του Πηνειού. Η πεζοδρόμηση συνδυάζεται και με κατάλληλες στάσεις, πλατείες, παιδότοπους κ.τ.λ. (*Σταθακόπουλος, Π., 1993*).

Τέλος, στην επόμενη φάση πεζοδρόμησης θα συνδεθεί το αρχαίο θέατρο με την όχθη του ποταμού, κατά την επέκταση της οδού Βενιζέλου (*νότιο άκρο περιοχής εξυγίανσης*).

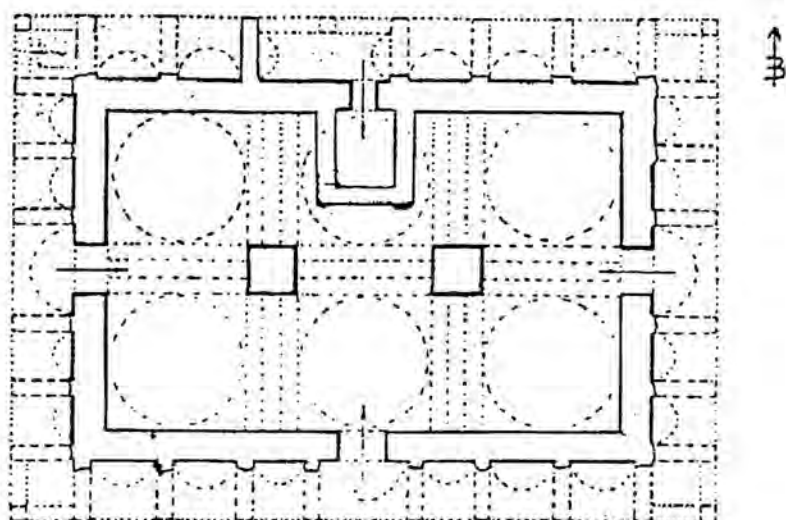
Οδός Ρούζβετ

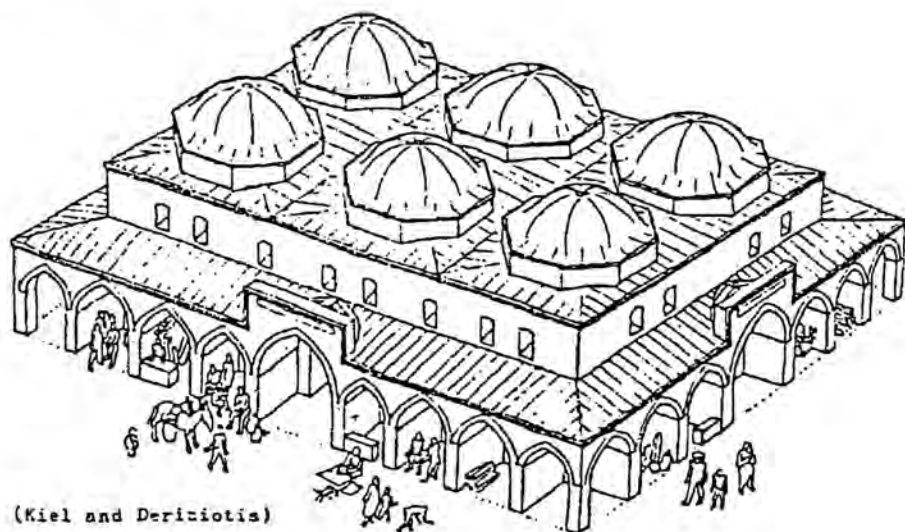

Οδός Κούμα

0 5 10 m.

(Kiel and Deriziotis)

LARISSA/YENISEHIR, Bedesten

Reconstruction by
Gert Schneider/Karlsruhe,
1983.

Σχέδιο 7: «Μπεζεστένι». Κάτοψη και αποκατάσταση στην αρχική μορφή κατά Gert Schneider.
(M. Kiel-L. Deriziotis, The Old Bedesten of Larisa / Yenisehir, σε εκτύπωση).

Ο σχεδιασμός των πεζοδρόμων συνοδεύεται από αρχιτεκτονική μελέτη τοπίου του περιβάλλοντος φυσικού χώρου, καθώς και ειδικότερη αρχιτεκτονική μελέτη του αστικού διακόσμου. Σ' αυτόν το σχεδιασμό δόθηκε η ανθρώπινη κλίμακα, έτσι ώστε όλα τα προτεινόμενα νέα στοιχεία του αστικού διάκοσμου να αποκοτούν σημασία για τον κάτοικο-περαστικό, και να τα θεωρεί γνώριμες του μορφές.

Οι φυτεύσεις του χώρου περιλαμβάνουν λιτές επεμβάσεις με κατάλληλα φυτικά είδη για την περιοχή, τονίζουν τους άξονες ή τον ειδικό εξοπλισμό ή απλά δημιουργούν φυσικό καλαίσθητο περιβάλλον. Έτσι, γίνεται επιλογή φυτικών ειδών (π.χ. ύψος, μορφή, σκιά, κ.τ.λ.) ανάλογα με το επιθυμητό σχεδιαστικό αποτέλεσμα (π.χ. καθιστικά, σκιάδια, θρύσες, τηλεφωνικοί θάλαμοι, πινακίδες ενημέρωσης, κ.τ.λ.) (Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ., 1988).

Οι μεγαλύτεροι χώροι ξεκούρασης επιλέγονται σε περιοχές που γειτνιάζουν με τα μνημεία, με θέα σε άξονες δραστηριοτήτων και γίνεται μελέτη του ειδικού εξοπλισμού τους. Παράλληλα, κατά μήκος των αστικών αρτηριών που πεζοδρομούνται, γίνεται ειδική μελέτη σχετικά με το διάκοσμο και στο σχεδιασμό των όψεων των κατοικιών και των καταστημάτων (π.χ. χρωματικές προτάσεις, διόρθωση επιγραφών, μαρκίζες κ.τ.λ.).

Δίνεται έμφαση στα έργα ποιοτικής και πολιτιστικής αναβάθμισης του ιστορικού πυρήνα, με την ανάπλαση της περιοχής Φρουρίου, την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς (π.χ. αρχαίο θέατρο κ.τ.λ.), τη χωροθέτηση και ενοποίηση περιοχών πρασίνου (π.χ. πάρκο Αγ. Αχιλλείου) και την απομάκρυνση των ασυμβίβαστων χρήσεων που αναφέραμε (Λαχαναγορά, χονδρεμπόριο κ.τ.λ.).

Η επέμβαση αυτή στον ιστορικό τομέα α) στόχο είχε την εξέλιξη του συνολικού αστικού ιστού και β) διατυπώνει ένα σύνολο προτάσεων-δομικών παρεμβάσεων για την ανάδειξη της φυσιογνωμίας, την αποσυμφόρηση, την ανακατανομή χρήσεων και λειτουργιών, την επίλυση των κυκλοφοριακών προβλημάτων, την αναβάθμιση της περιοχής και του κοινωνικού εξοπλισμού της Λάρισας. Καθώς επίσης και τη σχέση παλιού-νέου, τις επιπτώσεις από τη σύγχρονη δόμηση αλλά και τον τρόπο με τον οποίο μπορούμε να επέμβουμε, να εντάξουμε και να αναδείξουμε τον παλιό ιστό στη σημερινή πόλη, στη σημερινή πραγματικότητα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αναστασιάδης, Α., Δημητριάδης Ε., Σταθακόπουλος Π. (επιστ. υπεύθυνος) κ.α. (1989): *Πολοδομική επέμβαση-εξυγίανση στο κέντρο της Λάρισας*, Λάρισα.
2. Αραβαντινός Α. (1986): *Πολοδομικός Προγραμματισμός*, Αθήνα, ΕΜΠ.
3. 4. Αξενίδης Θ.: *Η Πελασγία Λάρισα και η αρχαία Θεσσαλία (κοινωνική και πολιτική ιστορία)*. Τομ. Α': *Μέχρι της Μακεδονικής Ηγεμονίας*
5. Γαλλής Κ. (1982): Η Λάρισα αποκαλύπτει τον αρχαίο κόσμο της, *Πολιτεία*, τεύχ. 6, Δεκ. 1982, σελ. 51-64.
6. Δημητριάδης Ε., Σταθακόπουλος Π. (1988): Physical planning, local government, policies and urban space: The case of Larisa, Πρακτικά Συμποσίου *Urban Policies and Environmental Issues in an Age of Economic Restructuring*, Χαλκιδική.

- Εταιρεία Μελετών Περιβάλλοντος (1974): *Λάρισα: Ρυθμιστικό και Ρυμοτομικό Σχέδιο. Δεύτερο μέρος, 2η φάση*, Υπουργείο Εσωτερικών, Αθήνα.
- Α' φάση (1984): *Μελέτη Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Λάρισας*, ΕΠΑ 1982-84, Αθήνα.
- *Πολεοδομική Μελέτη. Επέκταση-Αναθεώρηση* (1987), Λάρισα.
7. Ζαφειρόπουλος Σ., Σταθακόπουλος Π., Τσουκαλά Π., Τσιτιρίδου Σ. (1985): *Ανάδειξη-αναβάθμιση κέντρου πόλης: η περίπτωση της Λάρισας*, Ερευνητικό Πρόγραμμα ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη.
8. Λαγόπουλος Α.-Φ. (1977): *Εγχειρίδιο Πολεοδομίας, Θεωρία Πολεοδομίας (πολεολογία). Τόμος Ι, Μέρος Α'*, ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη.
- *Εγχειρίδιο Πολεοδομίας, πολεοδομική επέμβαση (προγραμματισμός και σχεδιασμός), Τόμος Ι, Μέρος Β'* (1977): ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη.
9. Σταθακόπουλος Π. (1983): *Αναγνώριση αστικού κέντρου: Λειτουργίες κέντρου, Δελτίο Συλλόγου Αρχιτεκτόνων, Νο 17*, Αθήνα.
10. Σταθακόπουλος Π. (1983): *Στοιχεία αστικής εξυγίανσης*, εκδ. Δεδούση, Θεσσαλονίκη.
11. Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. (1988): *Πεζοδρομήσεις στο παλιό εμπορικό κέντρο της Αθήνας*, Αθήνα.
12. Τζαφάλιας, Θ. (1985): *Αρχαιολογικές έρευνες στη Λάρισα. Νέα στοιχεία για την ιστορία της πόλης, Πρακτικά Συμποσίου "Λάρισα. Παρελθόν και μέλλον"*, σελ. 56, Λάρισα.
13. Φαρμακίδης Ελ. (1926): *Η Λάρισα από των μυθολογικών χρόνων μέχρι της προσαρτήσεως αυτής εις την Ελλάδα (1881). Τοπογραφική και ιστορική μελέτη*, Βόλος.
14. Φραντζεσκάκης Γ., κ.α. (1990): *Κυκλοφοριακή Μελέτη Λάρισας: Πεζοδρομήσεις Α' και Β' φάση*, Αθήνα.